

4. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Ок. 53 000 слов / Под ред. проф. Л.И. Скворцова. - 24-е изд., испр. – М.: ООО «Издательство «Мир и Образование», 2003. – С.1200.

5. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации: научно-практический (постатейный). / Под ред. С.В. Дьякова, Н.Г. Кадникова. - М.: Юриспруденция, 2013. - [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.consultant.ru>. (дата обращения: 20.10.2020).

6. Комментарий к Уголовному кодексу Республики Казахстан. / Под ред.: С.М. Рахметова, И.И. Рогова. - Алматы: ТОО «Издательство «Норма-К», 2016. – С.752.

7. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный). / Под ред. Г.А. Есакова. - М.: «Проспект», 2012. - [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.consultant.ru>. (дата обращения: 20.10.2020).

8. Постатейный комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Авт. кол.: Н.А. Громов, А.К. Тихонов, В.А. Майоров и др. - М.: ГроссМедиа. – 2007. - [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.consultant.ru>. (дата обращения: 20.10.2020).

9. Лосев В.В. Уголовно-правовой анализ преступлений против информационной безопасности. // Судовы веснік, 2003. - № 4 – С.18-22.

10. Уголовное право РФ. Особенная часть: Учебник / Под ред. Б.В. Здравомыслова. - М.: «Юрист», 1996.

11. Панфилова Е.И., Попов А.Н. Компьютерные преступления: Серия «Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе». / Науч. редактор проф. Б.В. Волженкин. СПб., 1998. - С.48.

12. Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. / Под ред. А.И. Чучаева. - М.: Инфра-М, Контракт, 2010. – С.1032.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗАҢНАМАСЫНДА «ІЗ-ТҮССІЗ ЖОҒАЛҒАН АДАМ» ТЕРМИНІ ҰҒЫМЫ ТУРАЛЫ МӘСЕЛЕ

Магистрант Қарсақбаев М.Т.

*Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасының жанындағы
құқық қорғау органдары академиясы*

Ішкі істер органдарының жедел бөліністерінің маңызды бағыттарының бірі - із-түссіз жоғалған адамдарды іздеу. Қызметтің бұл түрі ең алдымен жалпы қылмыспен, атап айтқанда адамға қарсы қылмыстармен күресті білдіреді. Алайда, бұл жоғалған адамдардың барлығы әртүрлі қылмыстың құрбаны болды дегенді білдірмейді. Соған қарамастан, із-түссіз жоғалған адамдарды іздеу жазаның бұлтартпас қағидатының жүзеге асырылуын қамтамасыз етеді, сонымен бірге адамға қарсы қылмыстардың жасырын болуын азайтуға көмектеседі.

Құқық қорғау органдарының із-түссіз жоғалған адамдарды іздестіру тек осы адамдарға қарсы жасалған қылмыстардың алдын алу, жолын кесу немесе ашу мақсатында ғана жүзеге асырылмайтынын атап өткен жөн. Осы қызмет хабар-ошарсыз кеткендер отбасының мүддесі үшін жүзеге асырылады.

Адамның белгісіз жоғалып кетуі оның жақындары үшін трагедия, оларды рухани тепе-теңдіктен айыратыны белгілі. Әрине, мемлекеттік құрылымдардың көмегіңсіз жоғалған адамның отбасы өздігінен тиісті іздеу жүргізе алмайды.

Жыл сайын барлық штаттарда көптеген адамдар жоғалып кетеді. Қазақстан Республикасы да осыдан тыс қалмайды.

Елде 2008 жылдан 2010 жылға дейін «жоғалып кеткендер саны» төмендеді, алайды 2011 жылдан бастап ол қайтадан өсе бастады. Мәселен, 2008 жылы іздеуде жүрген 3365

адам болса, 2009 жылы - 2595, 2010 жылы - 2202 адам, 2011 жылы - 2473 адам хабар-ошарсыз кетті, ал 2012 жылы жоғалған адамдардың жалпы саны 2838 адамға дейін өсті. Ең қайғылы статистика 2015 жылы тіркелген. Содан кейін жоғалған үш мыңға жуық адамның 448-і табылмады, ал 253-і өлі күйінде табылды. 2019 жылы 2 361 адам жоғалып кетті, оның 251-і табылмады, 176-сы қайтыс болды. Жалпы, статистикаға сәйкес 2015 жылдан 2019 жылға дейін 13 085 адам іздеуде болды, оның 1066-сы өлі күйінде табылды, ал 1716-сы әлі табылмаған»[1].

Сонымен, Қазақстан Республикасындағы Бас Прокуратураның Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің 2020 жылғы қазан айының соңындағы мәліметтері бойынша «2299 жоғалып кетті. Олардың көпшілігі Алматы қаласында (327), Алматы облысында (303), Қарағанды облысында (246) және Шығыс Қазақстан облысында (224) жоғалып кетті.

Көбінесе ер адамдар (76%) әртүрлі жағдайларда 30 мен 49 жас аралығында жоғалады.

Сонымен, үйден кетіп, оралмағандар (1753), көлік құралдарымен жоғалып кеткендер (74), жұмыстан кетті (35) »[2].

Мемлекеттік қызметтің кез-келген түрі сияқты, жоғалған адамдарды іздеуде құқықтық реттеу және теориялық тұрғыдан қарау саласында.

Алайда, «хабар-ошарсыз кеткен адам» термині қылмыстық, қылмыстық іс жүргізу, жедел-іздігіру сияқты құқық салаларында, сот сараптамасы мен құқық қолдану практикасында қолданылғанына қарамастан, бірде-бір құқықтық актіде бұл терминнің тұжырымдамасы ресми түсіндірілмеген.

Мәселен, мысалы, Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексінің 180-тармағында (бұдан әрі - ҚР ҚПК) сотқа дейінгі тергеп-тексерудің басталуының себептерінің бірі қылмыстық құқық бұзушылық белгілерін, оның ішінде адамның жоғалып кетуін көрсететін мәліметтер жеткілікті делінген [3].

«Жедел-іздігіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңында жедел-іздігіру қызметінің міндеттерінің қатарына жоғалған адамдарды іздеу кіреді.

Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 30 желтоқсандағы «Саусақ іздері және геномдық тіркеу туралы» Заңы бойынша, міндетті геномдық тіркеуге жататын адамдар арасында жоғалып кеткен азаматтардың биологиялық туыстарының аты аталады.

Сонымен қатар, бұл термин түрлі ведомстволық бұйрықтарда, құқық қорғау органдарының нұсқауларында қолданылады.

Қарастырылып отырған терминді түсіндіру келесі халықаралық құқықтық актілерде қамтылғанын ескеру қажет.

Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына қатысушы мемлекеттердің Парламентаралық Ассамблеясы қабылдаған 2008 жылғы 25 қарашадағы «Жоғалған адамдар туралы» типтік заңда түсініктеме бар: «хабар-ошарсыз кеткен адам - бұл қайда екендігі оның туыстарына белгісіз адам және (немесе) сенімді ақпарат негізінде және ұлттық заңнамаға сәйкес (мемлекеттің) ол халықаралық немесе халықаралық емес қарулы қақтығысқа, елдегі зорлық-зомбылық немесе тәртіпсіздік жағдайына байланысты хабар-ошарсыз кетті деп танылды » [4].

Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына қатысушы мемлекеттердің 2010 жылғы 5 желтоқсандағы 1-баптың е) тармағында адамдарды мемлекетаралық іздеу туралы шартында келесі түсініктеме бар: «хабар-ошарсыз кеткен адам дегеніміз, оған қатысты мәлімдеме немесе баяндама жоғалу құзыретті органға келіп түсті »[бес].

Бірінші халықаралық құжат «жоғалған адамдар» ұғымын халықаралық немесе халықаралық емес әскери қақтығыстардың пайда болуымен байланыстырады.

Екінші халықаралық құжатта берілген түсініктеме өте қысқа, сондықтан сөз тіркесіндегі барлық сипаттамаларды көрсете алмайды.

Жалпы құқықтың барлық салаларында қабылданған «хабар-ошарсыз кеткендер» ұғымының ресми анықтамасының болмауы, біздің ойымызша, оны әртүрлі түсіндіруге және іс жүзінде қолдануға әкелуі мүмкін заңнамалық алшақтық болып табылады.

Қарастырылып отырған термин бірнеше сөздердің тіркесімі болғандықтан, біз орыс тілінің түсіндірме сөздіктерінің көмегіне жүгіне алмаймыз. Дегенмен, сіз оның жеке компоненттерін қарастыра аласыз.

Ғылыми әлемдегі «жоғалған адам» терминінің алғашқы анықтамасын 1949 жылы Н.Терзиев жасады. Автор белгісіз жоғалып кетуді адамның өлімімен тікелей байланыстырады, өйткені, оның пікірінше, олар «қылмыстық шабуылдың объектісіне айналуы, өз-өзіне қол жұмсауы немесе апаттың құрбаны болуы мүмкін» [8, б.]. 183].

1968 жылы тұжырымдалған В.М.Шванков, үмітсіз емес немесе бұл адамдардың қайтыс болуы мүмкін екенін болжамайды. Ол осы адамның жоғалуының белгісіз себептерін және қайда екенін баса айтты. [9, б. бес].

Одан да оптимистік - 1986 жылы В.Г.Қамыс. Бұл автор В.М. берген алдыңғы анықтаманы толықтырды. Шванков және белгісіз жоғалуды жоғалып кеткендердің немесе басқа адамдардың өсиетімен байланыстырды, оған сәйкес бұл адам «өзі туралы хабарлауға мүмкіндігі жоқ, немесе басқа адамдардың немесе мекемелердің хабарлауы үшін мұндай мүмкіндік, тілек немесе қажеттілік жоқ мүдделі адамдар ол туралы »[10, бастап. 46–47].

Біздің ойымызша, жоғалған адамның еркіне сілтеме жасау өте орынды. Шынында да, өмірде адам өз еркімен өзінің барлық байланыстарынан, соның ішінде достықтан, туыстардан, қызметтен үзіледі. Себептер әр түрлі болуы мүмкін, әр жағдайда жеке. Біздің ойымызша, оқиғалардың дамуының осындай сценарийін ескермеуге болмайды.

Осыны ескере отырып, азаматтық іс жүргізу айналымына «азаматты хабар-ошарсыз кетті деп тану» ұғымын енгізу қажет болды.

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2019 жылғы 31 мамырдағы «Азаматты хабар-ошарсыз кетті деп тану немесе оны қайтыс болды деп жариялау туралы істер бойынша сот тәжірибесі туралы» нормативтік қаулысында «азаматты хабар-ошарсыз кетті деп танудың қажетті шарты - бұл болмауы ол туралы бір жыл ішінде тұрғылықты жері туралы мәліметтер. »[он бір].

Адамды хабар-ошарсыз кетті немесе қайтыс болды деп тану басқалардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау қажеттілігінен туындады, өйткені жоғалып кеткен адамдар басқалардың құқықтары мен міндеттеріне байланысты белгілі бір құқықтарға немесе міндеттерге ие болды.

Сонымен бірге амнезиядан зардап шегетін адам медициналық мекемеде болатын жағдайлар болуы мүмкін, бірақ бұл мекеменің өкілдері оның туыстарына бұл адам туралы хабарлай алмайды, өйткені олар оның жеке басын анықтай алмайды.

Алайда, біздің ойымызша, В.Г.Қамыстың мүмкін еместігі туралы, жоғалған адамның өзінің, басқа адамдардың немесе мекемелердің мүдделі адамдарға хабарлау тілектерін В.М. ұсынған ерекшелік сіңіреді. Шванков: «бұл адамның жоғалуының белгісіз себептері және тұрған жері».

В.М.Атмажитов пен В.А.Лукашов 1987 жылы алдыңғы анықтамаларға айтарлықтай маңызды белгіні енгізді - бұл «кенеттен жоғалып кету» [12, с. 12]. Айтпақшы, бұл адам қылмыстың құрбаны бола алады деген күдікті түсіндіреді, соның салдарынан оның туыстары құқық қорғау органдарына жүгінеді. Мысалы, бір күн бұрын адам отбасылық іс-шараларға қатысуға ниет білдірген, жақын күндері жоспарларын білдірді, достарымен және туыстарымен кездесуге жазылды. Күтпеген жерден, жоспарларының өзгеруі туралы түсіндірусіз, басқа себепсіз, ол өзінің әлеуметтік байланыстары өрісінен жоғалады.

И.И. Басецкий және В.С. Гайдельцов, талқыланатын анықтама «ішкі істер органдарына және прокуратураға арыздар мен хабарламалар» алу сияқты сипаттамамен

толықтырылуы керек [13, б. 4] Бір жағынан, бұл авторлармен келісу керек, өйткені мұндай хабарлама мен мәлімдеме болмаған жағдайда адамның жоғалып кету фактісін анықтау қиын. Кез-келген адамның ең жақын әлеуметтік шеңбері - оның отбасы. Отбасы болмаған кезде ең жақын әлеуметтік шеңбер оның достары немесе әріптестері болып табылады.

Қалай болғанда да, адамның белгісіз жоғалу фактісін оның жақын ортасының шеңберіне кіретін адамдар анықтайды. Әдетте олар адамның жоғалуы туралы арызбен құқық қорғау органдарына жүгінеді.

Екінші жағынан, адам кенеттен өзінің әдеттегі әлеуметтік кеңістігінен жоғалып кетуі мүмкін, бірақ бұл туралы ешкім құқық қорғау органдарына хабар бермейді. Бұл әртүрлі себептерге байланысты болуы мүмкін. Мысалы, бұл жалғыз адам немесе қоғамға қарсы өмір салтын жүргізетін адам (маскүнемдер, нашакорлар) немесе тұрақты тұратын жері жоқ адам (үйсіз адам).

Осыған қарамастан, біздің ойымызша, құқық қорғау органдарының адамның жоғалып кетуі туралы мәлімдеме алуы «жоғалған адам» ұғымының белгілерінің бірі ретінде қарастырылуы керек.

Сонымен, «жоғалған адам» ұғымының халықаралық-құқықтық актілер мен ғылыми әдебиеттердегі анықтамаларын талдау оның негізгі белгілерін бөліп көрсетуге мүмкіндік береді, оған мыналар кіруі керек:

- адамның тұрған жері олардың туыстарына белгісіз;
- бұл адамның жоғалуының белгісіз себептері және тұрған жері;
- жоғалу кенеттен болуы;
- адамның өзі туралы хабарлауға мүмкіндігі болмаса немесе ондай мүмкіндік, өзіне деген ұмтылыс болмаса;
- жоғалған адамдар туралы мүдделі адамдарға хабарлау мүмкіндігі, тілегі, қажеттілігі жоқ;
- адамға қатысты хабар-ошарсыз кетті деп хабарлау құзыретті органға ұсынылды.

Жоғарыда атап өткеніміздей, «жоғалып кеткен адам» термині әр түрлі құқық салаларында қолданылады. Осыған байланысты сұрақ туындайды, осы термин ұғымына ресми түсініктеме қай құқықтық актіде орналастырылуы керек?

Біздің ойымызша, Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексінің 180-бабы 1-бөлігінің 1) тармағына сәйкес адамның белгісіз жоғалып кеткендігі туралы мәлімдеме немесе хабарлама басталуына негіз болып табылады. сотқа дейінгі тергеу, осы ұғымға түсініктеме Қазақстан Республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексінде орналастырылуы керек.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, біз Қазақстан Республикасы Қылмыстық-процестік кодексінің 7-бабының 59) тармағымен келесі редакцияда толықтыруды мақсатқа сай деп санаймыз: «хабар-ошарсыз кеткен адам дегеніміз бұл қайда екендігі белгісіз және оның кенеттен жоғалып кеткендігі туралы адам белгісіз себептермен, құқық қорғау органдарына мәлімдеме немесе хабарлама келіп түсті».

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. Иванилова А. Қазақстанда екі мыңнан астам адам «жоғалып кетті» деп тіркелген // <https://mk-kz.kz/incident/2020/03/04/v-kazakhstan-propravshimi-bez-vesti-chislyatsya>- более -двух-тысяч

2. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік кәсіпорны Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің мәліметтері // <https://www.gov.kz/memleket/entities/pravstat/press/media/details/7333?lang=ru>

3. Қазақстан Республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексі // [Электрондық ресурс]. Кіру режимі: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1027029#pos=1;-295 (кіру күні: 27.11.2021).

4. 2008 жылғы 25 қарашадағы «Жоғалған адамдар туралы» типтік заң // Электрондық ресурс: <http://docs.cntd.ru/document/902157696>

5. Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына қатысушы мемлекеттердің адамдарды іздеу жөніндегі мемлекетаралық іздеу туралы 2010 жылғы 5 желтоқсандағы келісімі // Электрондық ресурс: <http://docs.cntd.ru/document/902157696>

6. Ожегов С.И. Орыс тілінің сөздігі: шамамен. 57000 сөз және фразеологизмдер. өрнектер / С.И. Ожегов; астында. ред. Н.Ю. Шведова. - 18-ші басылым, стереотип. - М.: Рус. жаз., 1986. -- 797 с

7. Ефремова, Т.Ф. Орыс тілінің қазіргі түсіндірме сөздігі: шамамен. 160 000 сөз: 3 томдық / Т.Ф. Ефремова. - М.: Astrel: AST, 2006. - Т. 1. - 1165 с

8. Тергеушінің анықтамалығы / КСРО прокуратурасы; барлығы бойынша. ред. Г.Н. Сафронов. - М.: мемлекет. заң шығарушы баспасы. жарық., 1949. - 880 б.

9. Шванков В.М. Жоғалған адамдарды іздеу (заңды, тактикалық-криминалистік және жедел-ізвестіру аспектілері): автор. дис. ... Cand. заңгер. Ғылымдар: 12.00.09 / В.М. Шванков. - М., 1968. - 16 б.

10. Камыш, В.Г. Қылмыскерлер мен із-түссіз жоғалған адамдарды іздеуді ұйымдастыру және тактикасы: оқу құралы. жәрдемақы / В.Г. Камыш. - Минск: КСРО ИМ МВС, 1986 ж. - 62 б.

11. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2019 жылғы 31 мамырдағы «Азаматты хабар-ошарсыз кетті деп тану немесе қайтыс болды деп жариялау туралы істер бойынша сот тәжірибесі туралы» нормативтік қаулысы // [Электрондық ресурс]. Кіру режимі: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1027029#pos=1;-295 (кіру күні: 27.11.2021).

12. Атмажитов В.М. ПД жедел бөлімшелерінің іздеу жұмыстары / В.М. Атмажитов, В.А. Лукашов. - М.: Акад. КСРО Ішкі істер министрлігі, 1987 ж. - 104 б.

13. Басетский, И.И. Беларусь Республикасының «Жедел-тергеу қызметі туралы» Заңына терминологиялық сөздік / И.И. Басецкий, В.С. Гайдельцов. - Минск: Акад. Ішкі істер министрлігі Беларуссия, 2009 - 67 б.

КРАТКИЙ ОБЗОР ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ПО ПОДФТ ЯПОНИИ

Магавин Е.Б., магистрант второго курса КарУ и НИЯУ МИФИ,

Боранов Д.А., магистрант второго курса КарУ и НИЯУ МИФИ

*Научный руководитель: к.ю.н. заведующая кафедрой уголовного права,
процесса и криминалистики Жамиева Р.М.*

Япония уже много лет принимает эффективные меры по борьбе с экономической преступностью. Однако, несмотря на все эти меры, Япония по-прежнему сталкивается с риском отмывания денег, финансирования терроризма, коррупции и мошенничества.

Согласно опубликованным данным, отмывание денег в 2018 году увеличилось на 40% до 511 случаев. Одним из источников этого роста являются криптовалюты. Сбои в системе из-за быстрого роста сектора криптовалют и того факта, что нет возможности регуляции данного сектора цифровой экономики, сделали ее уязвимой для экономических преступлений.

Требования и обязательства по борьбе с отмыванием денег и финансированием терроризма в Японии четко прописаны в различных законах. Эти законы включают